

וכן לאידך גיסא, אם נראה טהור כשהוא לח, אין לו להמתין עד שיתייבש שמא תתראה אז אדמומית בקצותיו, שאין לו לדיין אלא מה שענינו רואות (עפ"י ט"ז קפת, א ושאר אחרונים, דלא כהב"ח).

ואולם סיפרו על רבי שראה מראה דם בלילה והיה נראה לו כטמא וטימאו, ושוב ראהו ביום שנשתנה וטיהרו, אמר ודאי טהור היה ובלילה לא נראה לי היטב, ושוב ראהו בשלישית והלבין עוד יותר, אמר: זה טמא הוא אלא שאדמומיתו עוברת והולכת הלכך חזר להוראותו הקודמת לטמא.

א. מבואר שאם ראהו בעודו לח כטמא, אעפ"י שכשמתייבש נראה כמראה טהור – אין לטהר (עפ"י רש"י). וכן לאידך גיסא, לעולם יש לילך לפי הראייה הראשונה, גם אם נשתנה אח"כ כשנתייבש (עפ"י חכם צבי מו, מובא בפתחי תשובה קפת סק"ג, וכן דעת החו"ד שם). ודעת כמה אחרונים לטמא אם נראה לאחר שנתייבש כמראה טמא (עפ"י ריעב"ן, מובא בפ"ת שם; שבות יעקב ח"ב עד). ובאגרות משה (יו"ד ח"ד יז, ד) פסק להורות כהחכם-צבי שכן פשטות ההגמרא וכן הדעת נוטה (ע"ע פרטים נוספים באבני נזר יו"ד רכה רכו; שבט הלוי ח"ה קו).

ומסתבר שאפילו כששתי הראיות היו כשהדם לח או יבש, יש לילך אחר הראייה הראשונה, אם אין במה לתלות שלא ראה היטב בראשונה (עפ"י אגרות משה שם).

וכל זה דוקא כשהחכם עצמו ראה מתחילה, אבל אם האשה אומרת שראתה מקודם והיה מראה שונה – אין לילך אלא לפי מה שראה הרב בתחילה. ואפילו לחומרא מסתבר שאין להאמינה ויש לנו לתלות שרק נדמה לה, ועדיין יש לעיין בזה (אג"מ שם). ע' פרטים נוספים בשיעורי שבט הלוי קפת, א.

ב. משמע בגמרא שגם אם ראה המורה בלילה וסבר שהוא טמא, וראהו שוב לאור היום ומצאו טהור, יש לטהר ואין לחוש שמא נשתנה המראה מאתמול (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ד יז, ה).

פרק שלישי; דף כא

לט. מה דינה של המפלת באופנים דלהלן?

א. הפילה חתיכה.

ב. הפילה כמין קליפה, כמין שערה, כמין עפר, כמין יבחושים אדומים.

ג. הפילה כמין דגים חגבים שקצים ורמשים.

א. המפלת חתיכה; אם יש עמה דם (מחוץ לחתיכה) – טמאה. אין עמה דם; לתנא קמא דמתניתין – טהורה, ולרבי יהודה – טמאה.

יש מהאמוראים שפרשו מחלוקתם בחתיכה אדומה כאחד מארבעת מיני דמים טמאים, ורבי יהודה מטמא משום שהיא עצמה דם נדה שקרש (רש"י ותוס'), אבל במראה של שאר מיני דמים – טהורה (רב יהודה אמר שמואל). ויש שפרשו מחלוקתם רק בשאין ידוע מה הפילה; רבי יהודה סובר לילך אחר רוב חתיכות של מיני דם טמא, וחכמים אין סוברים כן, אבל בחתיכה אדומה ושחורה דברי הכל טמא ובשאר מראות דברי הכל טהור (רבי יוחנן בלשון אחת).

לדעה זו יש אומרים שרבי יהודה מטמא מודאי ולחכמים טמאה מספק (ערשב"א וריטב"א בשם רש"י; תורי"ד). וי"א שלרבי יהודה טמאה מספק ולחכמים טהורה ודאי (ערש"י לעיל יח: יט. ובתוס' פרשו שלחכמים רוב חתיכות משאר מינים. וי"מ טעמם משום חזקת טהרה כיון שהמיעוט מצוי. ערמב"ן ור"ן).

ואילו רב נחמן בר יצחק (וללשון אחרת: רבי יוחנן) הסיק על פי הברייתא שמחלוקתם בין בחתיכות אדומות ושחורות בין בירוקות ולבנות, ולא משום החתיכה עצמה, שבשר היא ולא דם, אלא סובר רבי יהודה שאין פתיחת הקבר בלא דם וודאי יצא דם אחר שלא ראינוהו. וחכמים סוברים יש פתיחת הקבר בלא דם. ונחלקו תנאים בברייתות [כפי הדעה שיש פתיחת הקבר בלא דם] האם ומתי הדם שבחתיכה נידון כדם נדה; יש אומרים שאפילו החתיכה מלאה דם, אם אין דם אחר עמה – טהורה משום נדה (בבשרה – ולא בשפיר ולא בחתיכה. רבי אליעזר. וכן היא דעת הרבים – כמבואר בגמרא כה. ומשמע שכן היא דעת סתם מתניתין, כפי שדייקו בגמרא 'עמה' אין 'תוכה' לא (ערמב"ן). ומ"מ לר"א הדם עצמו טמא מפני שיצא מן המקור אלא שהאשה אינה נדה רק נטמאה במגעו טומאת ערב. וחכמים חולקים רבא). ויש אומרים: קורעה, אם דם אגור (כלומר דם רב) בתוכה (ריו"ח משום רשב"י) או אפילו יש דם בתוכה שאינו אגור (סומכוס משום ר"מ, וכן היה אומר ר"ש בן מנסיא. וכיו"ב אמר רבי יוסי כה). במפלת שפיר מלא דם שטמאה נדה) או אפילו רק תוכה מאדים (ר' אחא) – טמאה. היתה החתיכה מבוקעת ונראה דם בין הבקעים, באופן שהדם נוגע בבשרה – טמאה משום נדה, לרבי אליעזר.

לפרש"י בדברי אב"י – חכמים מטהרים אף במבוקעת, שאין דרכה של אשה לראות דם (נדה) בחתיכה, וכן לפירוש הר"ש מקוצי (עתורא"ש) לחכמים טהורה מפני שלא ראתה כדרך. וכן לפירוש הרמב"ן יוצא שטהורה. וכן דעת הרא"ש לטהר, וכן נפסק בשלחן ערוך (קפח, ג). ולפירוש התוס' [ויתכן שכן היא דעת הרמב"ם. ל"ה] לדברי הכל טמא בזה, ולא נחלקו אלא בכגון שהחתיכה מקפת הדם כמין שפופרת, האם טמאה משום נדה אם לאו. בברייתא אחרת אמר רבי בנימין שאם קורעה ויש בה עצם – טמאה משום לידה. ופירש רב חסדא בחתיכה לבנה. וכן דעת זוגא / זוזא מחדייב.

א. להלכה פסק הרמב"ם (איסור"ב ה, יא, יב) כתנא הסתמי במשנתנו וכדעת הרבים שכל שאין עמה דם – טהורה [ונראה שאעפ"כ ללא בדיקה היא טמאה, ורק כשבדקה ולא מצאה דם תולים שהיתה פתיחה בלא דם. אג"מ יו"ד ח"א פג וח"ד טז], ורק אם נמצאת חתיכה קרועה ודם אגור בתוכה – טמאה (שם הי"ד. וע"ש במ"מ ובמרכבת המשנה ובאג"מ יו"ד ח"א פח). וכן כתב הריטב"א (כת). בשם 'רוב הפוסקים'.

ואולם שאר הפוסקים נוקטים כרבי יהודה, שכן נקט רבא להלן (סו), אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (ראב"ד בהשגותיו ובעה"נ שער הוסתות; רי"ה שם; רמב"ן ור"ן בהל' נדה; תורת הבית להרשב"א ז, א ו בבדק הבית לרא"ה; וכ"מ בספר החינוך קסו (ובמנ"ח); רא"ש; יראים השלם כו ושאר פוסקים). וחילקו הפוסקים בין חתיכה גדולה לקטנה, שבקטנה מודה רבי יהודה שאפשר בלא דם, ואז טהורה אפילו במבוקעת והדם נוגע בבשרה, כנ"ל (טשו"ע יו"ד קפח, ג) ולא ידענו שיעור הדבר אבל כל שאינה גדולה משפופרת דקה שבדקות – טהורה (פוסקים שם. וע' ריטב"א להלן כח. שבהוצאת יד אין זו פתיחת הקבר שא"א לה בלא דם).

ב. להלכה, המפלת חתיכה לבנה עם עצם – טמאה משום לידה (רמב"ם איסור"ב י, ד). והטור (יו"ד קצד) כתב להחמיר אף בחתיכה אדומה, ומשום שאין אנו בקיאים במראות. לא בדקו אם היה שם עצם – יש להקל (עפ"י נובי"ק סוסי"י סב) ובפרט בחתיכה אדומה שאנו מחמירים בה משום לידה רק בגלל חסרון בקיאות (שבט הלוי ח"ט קפב). אין בה עצם, אינה טמאה משום לידה אלא בבשר שבשפיר (עפ"י תוס' כה. ד"ה כסומכוס. וע' שו"ת מעיל צדקה, מובא בפ"ת קצד סק"ו).

ג. המפלת חתיכה עם עצם, רש"י כתב שנותנים לה ימי טוהר. ואולם הרשב"א (בתורת הבית) כתב שאין לה ימי טוהר. וכן כתב המ"מ (איסור"ב י) כדבר פשוט. וע"ע חו"א קיה, א וערוך (לנר).

ד. אשה המפלת חתיכות במשך כמה ימים, לכתחילה יש לה למנות י"ד יום [כלידת נקבה] מהיום שנשלמה יציאת כל החתיכות [וכשהרופא מנקה רחמה – תמנה מאותו יום], ואם מנתה משעה שיצאו רוב החתיכות וטבלה, אפשר לצדד להקל. ספק אם יצאו רובן כשהתחילה למנות אם לאו – תטבול שוב טבילה לחומרא (עפ"י שבט הלוי ח"ט קפב).

ב. המפלת כמין קליפה, כמין שיערה, כמין עפר, כמין יבחושין (רש"י: יתושים) אדומים – תטיל למים (פושרים). ריש לקיש, ותניא נמי הכי. להלן כב:; אם נמוחו – טמאה (שדם נדה הוא), ואם לאו – טהורה. רשב"ג אומר (בברייתא כב:): ממעכתו ברוק על גבי הצפורן [אבל לחכמים, מיעוך על ידי הדחיקה אינו הוכחה שהוא דם]. ונסתפקו בגמרא (שם) האם שרייתם מעת לעת אם לאו (אלא יום או לילה. רש"י). א. הלכה כחכמים וכסתם מתניתין. ונשאר הדבר ב'תיקו' על משך זמן השרייה. הלכך אם נימוחו תוך 'מעת לעת' הריוזו טמאה מספק, שספק דאורייתא הוא (רמב"ם). ונחלקו הראשונים האם צריך שיהיו פושרים במשך כל הזמן אם לאו (ערא"ש; תוה"ב ז; רמב"ם). וכן נתנו הגדרות שונות ל'פושרים'.

ב. אם לא נמעך בצפורן – אינו דם (עפ"י יו"ד קפח).

ג. אפילו לרבי יהודה הסובר אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, באלו שהם קטנים מודה שאין שייך בזה 'פתיחת הקבר' (עפ"י תוס' כב: ועוד). ויש אומרים שרבי יהודה חולק אף בזה (עפ"י השגות הר"ה על בעלי הנפש שער הפרישה. וכן מובאת דעה זו במאירי).

ד. יש סוברים שבדיקה זו לחומרא ולכתחילה, אבל מעיקר הדין טהורה כל שלא נודע לנו שנימוחו (ע' בהרחבה בשו"ת אבני נזר יו"ד רמא, ה-טז).

ה. נחלקו הראשונים בחתיכה יבשה שאין בה צורת בריה, האם מועילה בדיקה בפושרים לטהר אם לא נימוחה (רא"ש רז"ה ורא"ה), אם לאו (ראב"ד ורשב"א. וכן מוכח בירושלמי. ובשו"ע קפד, ה הובאה הדעה המחמירה בסתם והמקילה כ"ש אומרים'. וע"ע בסדרי טהרה קפת ס"ק ה ח וערוך לנר כב; שיעורי שבט הלוי שם).

ו. דנו רבות בספרי האחרונים אודות נקודות קטנות ('קארטין') הנמצאות על העד בבדיקת האשה. וכתב החכמת-אדם (קיא, ז), שהבדיקה בפושרים או במעיכת צפורן האמורה בגמרא, אינה אלא בנקודות אדומות הנראים על העד כגודל שומשום וכשנמעכים יוצא מהם דם, אבל נקודות קטנות ביותר, אדומות או שחורות, יש להקל בהם משום כמה ספקות. ואולם בהפסק טהרה יש לחוש גם בהם, ואפשר גם בשלשת ימים ראשונים. וכן נשמע בשם החזו"א שנקט כהחכמת-אדם (ע' בפירוט בשיעורי שבט הלוי קפח).

ג. המפלת כמין דגים חגבים שקצים ורמשים; אם יש עמהם דם – טמאה. ואם לאו – טהורה.

לדברי ריש לקיש (כב:), דין זה במחלוקת התנאים שנוי, שלרבי יהודה טמאה בכל אופן (כשהוא באחד ממראות הטמאים. רש"י). וכן לדעת האומרים טעמו של רבי יהודה משום שאין פתיחת הקבר בלא דם – אף כאן טמאה לשיטתו (גמרא שם).

[המפלת דמות נחש, לפי דעת רבי יוחנן יתכן ולרבי מאיר טמאה משום לידה הואיל וגלגל עינו עגול כשל אדם. וכן הסכים רבי יהושע (כד:). אבל לחכמים, וכן לשאר אמוראים בדעת רבי מאיר – אין זה כ'ולד' (עפ"י גמרא להלן כג.).

ופסק הרמב"ם (איסור"ב י, י) שהמפלת דמות נחש – טמאה לידה. והראב"ד השיגו, וכ"מ ברמב"ן שלהלכה אינה טמאה].

המפלט כדמות בהמה היה ועוף ושאר צורות – יתבאר אי"ה להלן כג כד.
יש אומרים שבזמן הזה איננו בקיאים בדבר, וטמאה משום לידה בכל אופן. ויש חולקים (ע'
מגיד משנה וכסף משנה הל' איסורי ביאה י, ה; יו"ד קצד, ג).

מ. מה דינה של אשה שקשתה לילד שני ימים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה, ולשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה?

הרואה דם שלא בעת נדתה – טמאה משום זבה. ואם ראתה שלשה ימים – הריוו 'זבה גדולה' ומביאה קרבן. ראתה משום קושי לידה – אינה טמאה משום זבה (כדלהלן לו).
קשתה שני ימים וראתה דם בימי זיבתה, ולשלישי הפילה ואינה יודעת מה הפילה – הרי זו ספק לידה ספק זיבה, שאם ילדה בשלישי וולד גמור – הרי כאן לידה ולא זיבה שהרי ראתה מחמת קושי לידה, ואם לא היה זה וולד וראתה דם עם הלידה – הרי כאן זבה גמורה שראתה שלשה ימים, ואם לא היה וולד ולא ראתה דם – אין כאן קרבן לא משום לידה ולא משום זיבה, הלכך מביאה קרבן ולא נאכל (– קרבן חטאת העוף. והעולה נקרב בתנאי של נדבה. ריטב"א).
רבי יהושע אומר: מביאה קרבן ונאכל, שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, הלכך מה נפשך; אם וולד הוא – הרי כאן לידה. ואם אינו וולד – הרי כאן זיבה (שאיין 'קושי' לנפלים, והריהי זבה גדולה).
[בגמרא להלן (כט.) חילקו בדבר; אם הוחזקה עוברת – טמאה ודאי, ואם לא – ספק. ובוה מדובר בסוגיתנו (רמב"ן שם; תורי"ד)].

מא. א. האם אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, אם לאו?

ב. הרואה דם בשפופרת, האם טמאה משום נידה?

א. כאמור לעיל, נחלקו חכמים ורבי יהודה האם אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, וכשהפילה חתיכה יתכן שלא ראתה דם (וטהורה מודאי או מספק. מה' הראשונים כנ"ל), אם לאו.

א. כאמור, יש סוברים להלכה שיש פתיחת הקבר בלא דם (רמב"ם איסו"ב ה, יג ובפירוש המשנה. וכ"כ הריטב"א כח. בשם 'רוב הפוסקים'; רבי עובדיה מברטנורא. וע' או"ז נדה שמג) [ודוקא אם בדקה ומצאה טהורה, אבל אם לא בדקה – טמאה, וה"ה כשיש לה מכה באותו מקום המוציאה דם, הרי זה כלא בדקה. עפ"י אג"מ יו"ד ח"א פג וח"ד טז. וכן נקט לעיקר באבני נזר יו"ד רכד], ודעת שאר הפוסקים לפסוק שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם (ראב"ד בהשגות שם ובשער הוסתות; רמב"ן ור"ן הל' נדה; רד"ה בבעלי הנפש שם; תורת הבית להרשב"א ז והרא"ה שם; יראים השלם כו; רא"ש ושאר פוסקים יו"ד קפח).
ובפתיחה קטנה כגון ביציאת חתיכות קטנות – יש פתיחה ללא דם (עפ"י שאלתות פה וש"ד. ועריטב"א להלן כח שבהוצאת העובר את ידו אין זו פתיחת הקבר שא"א לה בלא דם), ולא ידענו שיעור הדבר אבל כל שאינה גדולה משפופרת דקה שבדקות – טהורה (פוסקים שם). והגר"מ פינשטין הורה למעשה (ע' יו"ד ח"א פט ואו"ח ח"ג ק) שעד פתיחה של שלשת רבעי אינטש יש להקל, בפרט בפתיחה מבחוץ שהקלו בה כמה אחרונים, כבסמוך (וע"ע עונג יום טוב פד; דובב מישרים ח"ב לא; אבני נזר יו"ד רכה, י).

ב. בשו"ת עונג יום טוב (פד) נקט מסברא שהדם בא מיד בשעת הפתיחה, ולכן אם היתה שם שפופרת בשעת הפתיחה – טהורה. וצ"ע מאין מוכח הדבר, שלכאורה לא המצב שהרחם פתוח גורם ליציאת הדם אלא פעולת הפתיחה עצמה גורמת לדימום, ומנין שהדם יוצא מיד, והלא כשם שמצינו שכותלי בית הרחם מעמידים הדם שעות מרובות, ה"ל ברחם עצמו.

ג. לדעת הנודע-ביהודה (קכ. ומובא בפ"ת קצד סק"ד), גם בפתיחה מבחין יש לנקוט אין פתיחה בלא דם. וכמה אחרונים מצדדים להקל (אמרי ברוך; חכמת אדם. וכ"כ החו"א פג, ב בדעת ב"י). ונקטו הפוסקים האחרונים להחמיר כהנוב"י (וכן פסק בערוך השלחן שחלילה להקל בדבר, וע' גם דובב מישרים ח"ב לא ובאבני נזר יו"ד רכד. ובחו"א (פג, ב) סיים ב'צריך עיון למעשה'), ואולם מצרפים לסניף את הדעה החולקת (ע"ע אגרות משה יו"ד ח"א פג פט וח"ב; שבט הלוי ח"ה קו, ת. וע' פרטים נוספים בשערי שבט הלוי קפה, קצד; טהרת הבית עמ' נה ואילך; מראה כהן עמ' י).

ד. נפתח הקבר ולא יצא ממנו כלום; לדעת החוות-דעת (קצד, א) נראה שאפשר שלא יצא דם, וא"כ אם בדקה ומצאה עצמה טהורה – טהורה (וכן החזיק בשיטתו בהגהות אמרי ברוך). ואולם יש אחרונים שנראה מדבריהם שאם היתה פתיחת הקבר חוששים לדם אעפ"י שלא יצא ממנה כלום, וכגון שישבה על המשכר ועדיין יכולה להלך ועברו שעות רבות שלא ילדה – יש אומרים שאסורה לבעלה משום פתיחת הקבר מועטת (עפ"י סדרי טהרה ועוד). ולדינא יש להחמיר בדבר (עפ"י אגרות משה יו"ד ח"ב עו. וע' גם דובב מישרים ח"ב לא; שיעורי שבט הלוי קפה; טהרת הבית ח"ב עמ' נ ואילך; פתחי מגדים – בבאורים שבסוף הספר).

נפתח ויצא דם טהור – ע' שו"ת רעק"א קנה, האם חוששים ליציאת דם טמא.

ב. רבי זירא פשט ספקו של רבי ירמיה שהרואה דם בשפופרת אינה טמאה משום נדה (בבשרה). ורצו לתלות הדבר במחלוקת תנאים, ודחו.

ומבואר בגמרא שאף לפי דעות התנאים המטמאים במפלת חתיכה כשנמצא דם בתוכה, בשפופרת יש לטהר שאין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת.

א. מסיימת הראשונים והפוסקים נראה שאפילו יצא הדם החוצה – טהורה. ואולם המאירי כתב שלא אמרו אלא כשהדם בתוך השפופרת והיא נתונה בבית החיצון, אבל יצא החוצה – טמאה, הואיל ויצא מכל מקום.

ב. נראה שהרואה דם בשפופרת טהורה אף מדרבנן, ולא גזרו בזה טומאה מדין 'כתם' (עפ"י שו"ת עונג יום טוב פד).

ג. יש סוברים שלמסקנת ההלכה הטעם לטהר בשפופרת משום שאינה דרך ראייה, כמו בחתיכה, הלכך אין לטהר אלא אם השפופרת עצמה גרמה להוצאת הדם, אבל אם יוצא דם מעצמו דרך השפופרת – טמאה (עפ"י שו"ע הגר"ז קפג בקו"א; אבני נזר רכה, מו), ויש חולקים.

ד. דם שיצא ע"י תחיבת קיסם וכד' לרחם – יש אוסרים שאין לנו מקור לומר שגם זה בכלל 'אין דרכה לראות בכך', כיון שכל אשה תוציא דם ע"י תחיבת קיסם, ואינו דומה למפלת חתיכה וכד' שהיא מאורע שאינו רגיל אלא אצל נשים מסוימות (עפ"י עונג יום טוב פד). ויש סוברים שגם זה בכלל 'שלא כדרך ראייה' כיון שהקיסם גרם ליציאת הדם ולא יצא מעצמו (ע"ע גדולי טהרה תשובה לב; קו"א להגר"ז סוס"י קפג; ברית אברהם יו"ד לט).

דף כב

מב. א. הרואה קרי בקיסם, האם נטמא?

ב. טומאת קרי, משום ראייה היא או משום מגע? מאי נפקא מינה?

ג. הרואה קרי בתוך ימי ספירת שבעה לזיבתו, מה דינו?